

PRIRODNOGEOGRAFSKE ZNAČAJKE BJELOVARSKO-BILOGORSKE ŽUPANIJE U FUNKCIJI RAZVOJA TURIZMA

NATURAL-GEOGRAPHIC CHARACTERISTICS OF BJELOVAR-BILOGORA COUNTY IN THE FUNCTION OF TOURISM DEVELOPMENT

Nina LONČAR

Kristina ŽGANJER

Sveučilište u Zadru

Odjel za geografiju

Zadar

nloncar@unizd.hr

Primljeno/Received: 11. 11. 2016.

Prihvaćeno/Accepted: 5. 6. 2017.

Prethodno priopćenje

Preliminary communication

UDK/UDC 338.486(497.5-35Bjelovar)

332.1:911.3

SAŽETAK

Bjelovarsko-bilogorska županija smještena je u Središnjoj hrvatskoj zavalu te ima povoljne prirodnogeografske uvjete za razvoj turizma. Županija ima dobar geoprometni položaj prema najvećoj urbanoj aglomeraciji koja je ujedno i najveće turističko središte kontinentalne Hrvatske. Usprkos bogatoj i raznolikoj prirodnogeografskoj samo je zdravstveno-lječilišni turizam sustavno razvijan od druge polovice 20. stoljeća, a sve veća važnost pridaje se lovnom i ruralnom turizmu. Za potrebe istraživanja provedeno je kvantitativno anketno istraživanje na neprobabilistički odabranom, prigodnom uzorku koji čine građani Republike Hrvatske sa stalnim prebivalištem na području Bjelovarsko-bilogorske županije i oni koji nemaju stalno prebivalište na području Bjelovarsko-bilogorske županije. Na temelju rezultata ankete i analize statističkih podataka utvrđeno je da su posjetitelji uglavnom zadovoljni cjelokupnom turističkom ponudom, no nedostaje im više manifestacija i zabavnih sadržaja. Budući razvoj turizma Bjelovarsko-bilogorske županije trebao bi se temeljiti na nadopuni postojeće turističke ponude koja ima brojne neiskorištene prirodne potencijale, te što boljom promocijom istih.

Ključne riječi: prirodnogeografske značajke, razvoj, turizam, Bjelovarsko-bilogorska županija

Key words: natural resources, development, tourism, Bjelovar-bilogora County

1. UVOD

Bjelovarsko-bilogorska županija jedna je od hrvatskih županija sa znatnim ali još uvijek neiskorištenim turističkim potencijalom. Županija posjeduje veliki broj prirodnih resursa koji su relativno neiskorišteni, s izuzetkom grada Daruvara, koji ima dugu turističku tradiciju zahvaljujući termalnim potencijalima tog područja. O povijesnom razvoju turizma na ovom području pisali su Šarkanj (2005.) na temu Veliko Trojstvo u sadašnjosti i budućnosti, govoreći o prvim oblicima turizma na Bilogori, ponajprije planinarstva, zatim vjerskog turizma koji danas ima lokalno značenje. U radovima autora Fleković, (2000.) te Herouta i suradnika (2002.) pisano je o termalnim vrelima koja se nalaze na prostoru županije i o razvoju Daruvarskih toplica kao vodećeg turističkog odredišta.

Bjelovarsko-bilogorska županija tijekom druge polovice 20. stoljeća bilježi intenzivniji turistički razvoj. Raspolaze raznovrsnom turističkom atrakcijskom osnovom i brojnim prirodnim resursima, međutim ne postoje radovi koji se bave prirodnom osnovom kao činiteljem razvoja turizma. Cilj rada je objasniti kako prirodnogeografske značajke utječu na razvoj turizma Bjelovarsko-bilogorske županije, te istražiti koje su mogućnosti razvoja turizma na temelju prirodnogeografskih značajki. Također, želi se ukazati na postojanje neiskorištenih prirodnih potencijala za razvoj turizma i odrediti na koji

način bi razvoj turizma ovog područja u budućnosti mogao napredovati. Naime, turizam je u današnje vrijeme postao nosilac gospodarske osnove većine županija u Hrvatskoj te je prepoznat kao aktivnost koja može značajno pridonositi gospodarskom razvoju Republike Hrvatske (Demonja i Gredičak, 2015.). Također, sve je izraženiji trend razvoja kontinentalnog turizma (Kušen, 2006.) na temelju kojeg se, uz već dobro razvijenu ponudu u primorskom dijelu, Hrvatska može razviti kao cjelovita turistička destinacija.

Pri razmatranju prirodnih značajki u funkciji razvoja turizma treba imati na umu da je pojam turizma u svojoj biti vrlo složen i traži brojna pojašnjenja jer omogućava da mu se prilazi sa različitih stajališta i na njega utječu brojni čimbenici, bez kojih ne možemo govoriti o turizmu kao cjelovitom pojmu. Nemoguće je dati jednu univerzalnu definiciju turizma i turista jer je turizam jedna od važnijih djelatnosti koja utječe na gospodarski i društveni razvoj pa je kao takvu treba proučavati i izučavati u okviru interdisciplinarnosti (Bilen i Bučar, 2001.). Turizam je vrlo dinamična pojava koja se uvijek odvija na nekom prostoru koji mora biti privlačan ljudima željnima opuštanja i odmora (Jadrešić, 2001.).

Osnovne pretpostavke na kojima je temeljeno istraživanje i oblikovana anketa su: ograničavajući čimbenik u razvoju turizma Bjelovarsko-bilogorske županije je nedovoljna iskorištenost prirodnih resursa, prirodne značajke Bjelovarsko-bilogorske županije ubrajaju se u privlačne čimbenike razvoja turizma i stanovništvo Bjelovarsko-bilogorske županije nije dovoljno zainteresirano za rad u turizmu. U radu su analizirani stavovi lokalnog stanovništva o prednostima, nedostacima i mogućnostima razvoja turizma. Cilj rada je na temelju rezultata ankete i analize statističkih podataka pružiti nove spoznaje o prirodnogeografskim značajkama koje utječu na razvoj turizma i mogućnostima iskorištavanja prirodnogeografskih značajki za budući razvoj turizma ovog prostora.

2. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Za potrebe istraživanja u razdoblju od ožujka do srpnja 2015. godine provedeno je kvantitativno anketno istraživanje na neprobabilistički odabranom, prigodnom uzorku koji čine građani Republike Hrvatske sa stalnim prebivalište na području Bjelovarsko-bilogorske županije i onih koji nemaju stalno prebivalište na području Bjelovarsko-bilogorske županije. Ispitanicima je objašnjena svrha istraživanja te je osigurana anonimnost ispitanika. Anketa koju su ispunjavali stanovnici koji imaju prebivalište na području Bjelovarsko-bilogorske županije sastojala se od 13 pitanja, a koncipirana je na način da su u prvom dijelu postavljena opća pitanja (dob, spol, obrazovanje, djelatnost i sl.), a u drugom dijelu ankete ispitivali su se stavovi o elementima koji su važni za kvalitetu svakodnevnog života, stavovi o razlozima bavljenja turizmom, te o potrebama stanovnika s ciljem poboljšanja kvalitete svakodnevnog života. U istraživanju je sudjelovalo ukupno 530 ispitanika (N=530).

Anketa koju su ispunjavali stanovnici koji nemaju prebivalište na području Bjelovarsko-bilogorske županije sastojala se od 15 pitanja, a koncipirana je na način da su u prvom dijelu postavljena opća pitanja (dob, spol, obrazovanje, djelatnost i sl.), a u drugom dijelu ankete postavljena su različita pitanja osobama koje su posjetile Bjelovarsko-bilogorsku županiju i onima koje je nisu posjetile. U istraživanju je sudjelovalo ukupno 500 ispitanika (N=500) od čega je Županiju posjetilo 275 ispitanika, a nije ju posjetilo 225 ispitanika. U anketama su korištena pitanja otvorenog i zatvorenog tipa. Pitanja otvorenog tipa daju originalnost odgovora, omogućavaju razlikovanje odgovora, a također osiguravaju veću otvorenost od zatvorenog tipa pitanja. Pitanja zatvorenog tipa omogućavaju mogućnost izbora jednog ili više odgovora. Za ispitivanje stavova o zadovoljstvu pojedinim aspektima Bjelovarsko-bilogorske županije koji utječu na cjelokupnu turističku ponudu, načinu dolaska do informacija o Županiji i sl. upotrebljavala se Likertova ljestvica. Likertova ljestvica, vrsta je najčešće primjenjive ljestvice za mjerenje stavova. Svaku tvrdnju prati najčešće pet mogućih odgovora, njima se izražava stupanj slaganja odnosno neslaganja sa stavom izraženim u tvrdnji (u potpunosti nezadovoljan/na, djelomično nezadovoljan/na, niti zadovoljan/na niti nezadovoljan/na, djelomično zadovoljan/na, u potpunosti zadovoljan/na) (Milas, 2005.). Digitalni anketni upitnik izrađen je na stranicama pružatelja usluga internetskih anketa WorldA-PP LimeSurvey (<http://limesurvey.srce.hr/36885/lang-hr>). Za statističku obradu podataka izračuna standardne devijacije i aritmetičke sredine korišten je program Statistica.

3. PRIRODNI I DRUŠTVENO-GOSPODARSKI ČINITELJI RAZVOJA TURIZMA

Prirodnogeografske kao i društveno-gospodarske značajke uvelike određuju turizam nekog područja i jedna su od osnovnih faktora za privlačenje turista. Prema Bognaru (1996.) Hrvatska je prirodno izuzetno diferenciran prostor, što je značajan preduvjet za društveno-gospodarstveni razvoj, naročito kroz komplementarni razvoja Panonskog i Jadranskog prostora. Promatrajući uvjetno homogenu regionalizaciju Hrvatske, Bjelovarsko-bilogorska županija smještena je u Zapadnom peripanonskom prostoru koji se još naziva i Središnja hrvatska zavala, Središnja Hrvatska i sl. (Magaš, 2013.). U njenom sastavu nalazi se 5 gradova i 18 općina te prema podacima Popisa stanovništva 2011. (DZS, 2011a) Bjelovarsko-bilogorska županija prostire se na 2 652 km² i broji 119 764 stanovnika. S prostorno-funkcionalnog aspekta, Županija se nalazi u najrazvijenijem području Hrvatske s glavnim čvorištima europskih i regionalnih prometnih pravaca. No, zbog rubnog položaj Županije u tom području možemo reći kako je ostala izvan glavnih pokretača razvoja iako ima dobru povezanost s većim hrvatskim gradovima (Zagreb, Osijek) a preko njih i sa susjednim državama (Mađarska, Slovenija) nudi joj se kvalitetnija razvojna mogućnost i veći značaj na razini države (Dadić i dr., 2007.).

Županija se može podijeliti na četiri prepoznatljiva dijela koji su odredili njenu geomorfološku građu. Na sjeveru i sjeveroistoku hrbat Bilogore, na istoku pobrđe od Bilogore do Papuka i Ravne gore, na jugu izdignuti ravnjak i dolina rijeke Ilove i na zapadu dolina rijeke Česme, te na jugozapadu pobrđe i hrbat Moslavačke gore (Križ, 2002.). Područje Bjelovarsko-bilogorske županije ima srednju godišnju temperaturu zraka oko 10°C, ujedno je to i obilježje kontinentalne klime umjerenog geografskog pojasa (Zaninović i dr., 2008.) te prema službenoj međunarodnoj klasifikaciji klime pripada tipu umjerenog tople vlažne klime, odnosno prema Köppenu Cfb klime (Filipčić, 1999.). Područje Bjelovarsko-bilogorske županije karakteriziraju dva vodoslivna područja koji su prirodno vezani i za susjedne županije. Jedan tvori sliv rijeke Česme i Glogovnice, a drugi sliv rijeke Ilove i Pakre. Rijeke nisu povoljne za aktivnosti na vodi, ali su u njihovim slivovima brojne vode stajačice. Pored ribnjaka, ističe se termalna voda i blato koje se eksploatira u Daruvarskim toplicama, što je ujedno i najpoznatiji privlačni čimbenik na prostoru Županije (ROP, 2006.). Prirodna vegetacija Županije dobro je očuvana, šumske zajednice prevladavaju u višim predjelima, oranice, livade i pašnjaci na padinama i u nizinama, dok je u nacionalnim razmjerima županija prepoznatljiva po vinarstvu na području Daruvara i Moslavačke gore. Temeljem Zakona o zaštiti prirode, na prostoru Bjelovarsko-bilogorske županije pronađeni su i evidentirani brojni lokaliteti. Većinom su to šumske i ribnjačke površine, kontaktne zone kultiviranih krajolika i šumskih predjela (Kunst i Tomljenović, 2009.). Najznačajniji zaštićeni prirodni krajolici su: regionalni park Moslavačka gora (2007.), ribnjak Končanica kao najstariji privredni ribnjak u Hrvatskoj (1903.) te brojne park-šume i kulturni krajolici od lokalne turističke važnosti (Kunst i Tomljenović, 2009.).

Gospodarstvo Bjelovarsko-bilogorske županije tradicionalno se temelji na poljoprivredi, te prerađivačkoj industriji. Prvenstveno je županija poznata kao stočarski kraj. Uz navedeno, područje obiluje velikim šumskim fondom, izvorima plina, kvarcnog pijeska, nafte, gline, termalnih voda i drugim prirodnim bogatstvima (Križ, 2002.). Prema posljednjem popisu 2011. godine na oko 84 811 ha površine 21% stanovništva bavi se poljoprivrednom, (DZS, 2011b). Povoljan geografski položaj i klimatski uvjeti Bjelovarsko-bilogorskoj županiji daju izrazito povoljne uvjete za uzgoj velikoga broja poljoprivrednih kultura, dok uspjeh i broj županijskih pčelara svjedoče o čistome okolišu i zdravoj prirodi. Na oraničnim površinama (na oko 61 422 ha) najzastupljenija je proizvodnja žitarica, krmnoga i industrijskog bilja, povrća i voća, te sve više i ljekovitoga bilja (DZS, 2011c). Glavna grana gospodarstva Bjelovarsko-bilogorske županije je prerađivačka industrija, odnosno prehrambena. Županija je vodeća u Republici Hrvatskoj po broju isporučitelja mlijeka (3259), ispred Koprivničko-križevačke i Zagrebačke županije, dok po ukupnim količinama isporučenoga mlijeka zauzima drugo mjesto, odmah iza Osječko-baranjske županije (DZS, 2011c). Današnja se proizvodnja prehrambenih proizvoda uz mljekarsku industriju ističe i po mlinskoj, mesnoj industriji i industriji za preradu ribe. Bjelovarsko-bilogorska županija poznata je po uzgoju slatkododne ribe (šaran, som, smuđ, amur) stoga se njena lovišta ubrajaju među najkvalitetnija u Hrvatskoj (HGK, 2015.). Od ostalih prerađivačkih industrija valja istaknuti drvnu. To je gospodarska grana koja je zasnovana zahvaljujući bogatom šumskom fondu ponajviše hrasta i bukve i jedna je od glavnih gospodarskih grana Županije.

Doprinos turizma u odnosu na sekundarni sektor je malen zbog nevalorizirane resursno-atraksijske osnove, no županijska razvojna strategija sve se više usmjerava prema kvalitetnoj turističkoj promociji Županije i razvoju turizma na ovim prostorima (HGK, 2015.). Prvi početci turističke valorizacije prirodnih resursa Bjelovarsko-bilogorske županije vežu se uz korištenje termalnih izvora. Izvori termalne vode i ljekovito blato koriste se u Specijalnoj bolnici za medicinsku rehabilitaciju Daruvarske toplice koja je glavni subjekt zdravstvenog turizma na području županije dok se za masovni turizam (kupanje), termalni izvori koriste u Termalnom vodenom parku Aquae Balissae (MarCon, 2011.). Specijalna bolnica za medicinsku rehabilitaciju Daruvarske toplice glavni je subjekt zdravstvenog turizma na području županije. Bjelovarsko-bilogorska županija danas je jedna od vodećih županija na prostoru Republike Hrvatske u lovnom turizmu. Postoji veliki interes inozemnih lovaca za hrvatska lovna područja. Današnji problemi lovstva i lovnog turizma odnose se na neadekvatnu smještajnu ponudu, nestručnost zaposlenih u lovnom turizmu, nesređene statističke izvore, izostanak promocije i sl. (Kovačević i Kovačević, 2006.). Ribolovni turizam je u uskoj vezi sa lovnim turizmom, gdje prirodnu i materijalnu osnovu za ribolov čine vodene površine (rijeke, potoci, ribnjaci, športski ribnjaci, jezera), uređenost ribolovnih lokacija, te izgrađenost infrastrukture i objekata (kućica, koliba, restorana) (Karaman Aksentijević, 1999.). Ribnjaci Bjelovarsko-bilogorske županije dijele se na privredne ribnjake koji zauzimaju oko 3181 hektara i ribnjake za sportsko-rekreativne aktivnosti, koji zauzimaju površinu oko 40 hektara (Slavinić, 2004.). Razvoju ruralnog turizma pogoduje i dobro razvijena prometna mreža koja omogućuje povoljnu povezanost ruralnog s urbanim područjem. Na prostoru Bjelovarsko-bilogorske županije otvara se sve više obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava (OPG) koja nude razne kako smještajne tako i ugostiteljske usluge (Turistička zajednica Bjelovar-Bilogora, 2015.). Svakako, za Bjelovarsko-bilogorsku županiju značajan doprinos ruralnom turizmu daje imanje obitelji Salaj nedaleko Čazme, organiziranjem raznih manifestacija poput Božićne priče obitelji Salaj, Uskrs u Čazmi i dr.

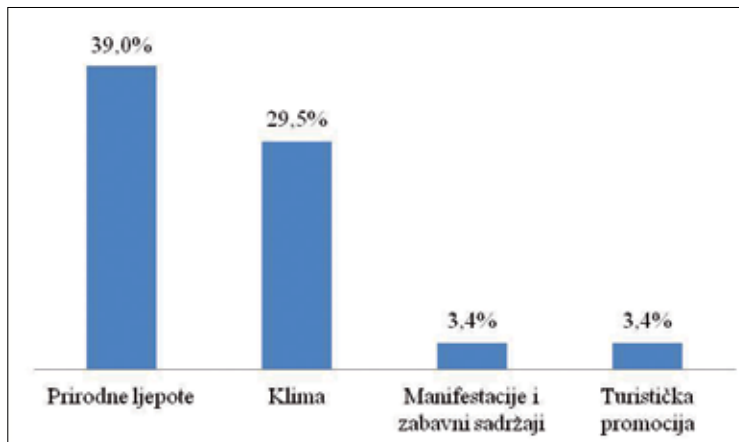
4. ANALIZA REZULTATA ISTRAŽIVANJA

4.1. Stavovi lokalnog stanovništva o prirodnim potencijalima Bjelovarsko-bilogorske županije u funkciji razvoja turizma

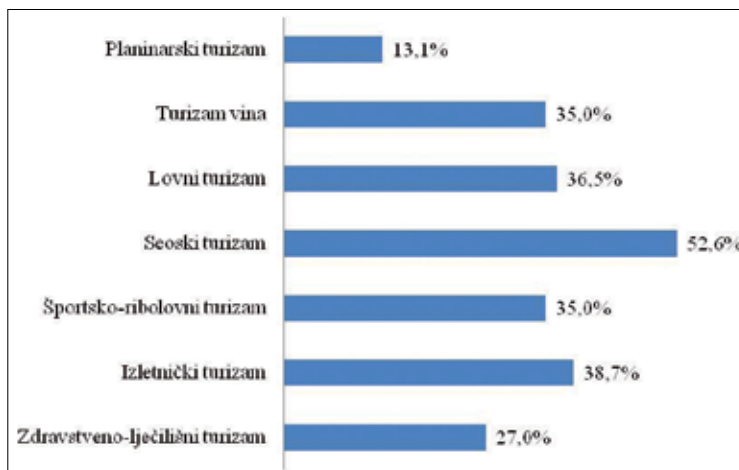
Lokalno stanovništvo ima presudnu ulogu u pokretanju turističkog razvoja pojedinog područja, ponajviše zbog dobrog poznavanja turističkih potencijalnih resursa koji čine temelj razvoja turističke destinacije. Suživljenost stanovništva sa prirodnim resursima ali i materijalnom i nematerijalnom baštinom važna je stavka u analizi turističkog razvoja (Marković, Fuerst-Bjeliš, 2015.). U istraživanju je sudjelovalo ukupno 530 ispitanika (N = 530) od čega je 39% muškaraca i 61% žena. Od ukupnog broja ispitanika najzastupljeniji su ispitanici starosti do 25 godina, dok je samo 4% ispitanika starije od 56 godina. Takav rezultat odraz je načina provođenja ankete i spremnosti na suradnju. Naime, u Hrvatskoj se svega 6,5 % osoba starije dobne skupine služi internetom (Peračković i Pokos, 2015.) te se njima pristupalo s pismenim anketama interes za sudjelovanje je bio malen. S druge strane u mađoj dobnoj skupini prevladavaju studenti koji razumiju razlog provođenja ankete i ankete su ispunjavali putem mrežnih stranica. Prema obrazovnoj strukturi najzastupljeniji su ispitanici sa završenom srednjom školom sa 43%, te ispitanici sa završenim sveučilišnim studijem 36%, dok sa nezavršenom osnovnom školom nije bio niti jedan ispitanik. S obzirom na aktivnost stanovnika, najveći udio ispitanika bili su gospodarski aktivno stanovništvo (zaposleni) sa 51%, zatim nezaposleni sa 17%, studenti sa 27% dok je umirovljenika bilo svega 5%.

Zadovoljstvo pojedinim resursima Bjelovarsko-bilogorske županije

Kako bi ocijenili zadovoljstvo pojedinim resursima Bjelovarsko-bilogorske županije koji su važni i za ukupnu turističku ponudu, ispitanici su ocjenjivali turističke resurse i njihov sadržaj. Dobiveni podaci analizirani su prema ukupnom broju ispitanika koji su ocijenili zadovoljstvo pojedinih sadržaja Bjelovarsko-bilogorske županije važnih za svakodnevni život ali ujedno i za turističku ponudu. Iz izračuna aritmetičke sredine (M) prosječna ocjena svih komponenti iznosi 3, odnosno ispitanici nisu niti zado-

Slika 1. Udio zadovoljstva lokalnog stanovništva pojedinim resursima i sadržajima turističke ponude u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji

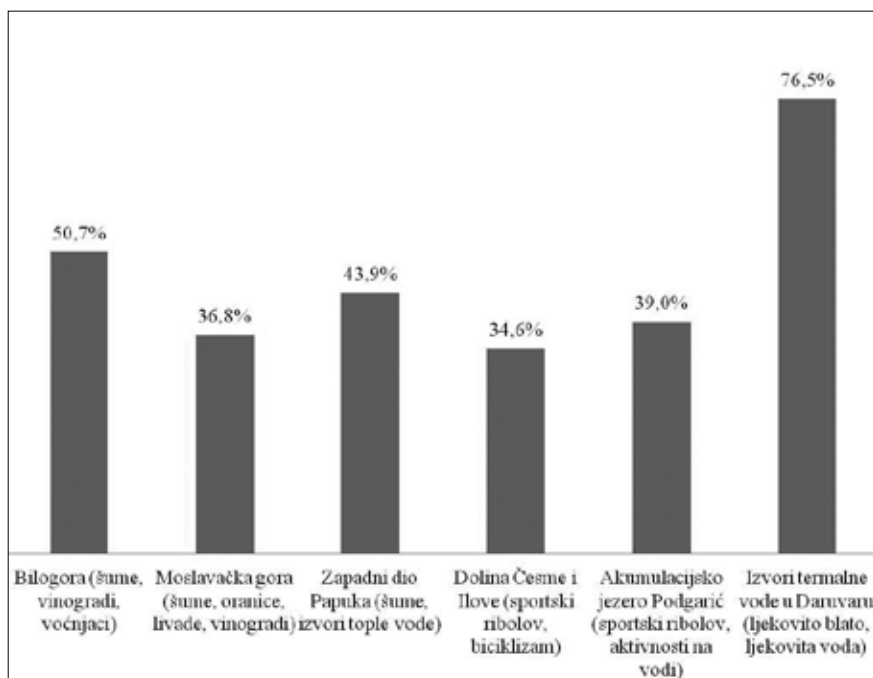

Slika 2. Udio zadovoljstva lokalnog stanovništva pojedinom vrstom turizma u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji

voljni niti nezadovoljni. Ispitanici su najzadovoljniji prirodnim ljepotama (39,04%) i klimom (29,45%) (Slika 1.). Manifestacijama i zabavnim sadržajima (3,42%), turističkom promocijom (3,42%) te smještajnim kapacitetima (6,84%) ispitanici su najmanje zadovoljni. Naime, u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji postoje hoteli s najviše 3*, Sveukupno Županija ima 5 hotela od kojih se tri nalaze u Daruvaru (Turistička zajednica Bjelovar-Bilogora, 2015).

Prirodni potencijali s najvećom perspektivom razvoja

Prirodnogeografske značajke uvelike određuju turizam nekog područja i jedna su od osnovnih čimbenika za privlačenje turista (*pull faktor*). Oni se javljaju zbog atraktivnosti destinacije, uključujući plaže, rekreacijske objekte i kulturne znamenitosti (Uysal i Jurowski, 1994.) i smatraju se odlučujućima pri izboru odredišta (Klenosky, 2002.). Raznolikost i brojnost prirodnih potencijala dobar su temelj za razvoj turizma Bjelovarsko bilogorske županije. Na temelju izračuna aritmetičke sredine (*M*) prosječna ocjena svih ispitivanih komponenti je 4, odnosno ispitanici su djelomično zadovoljni prirodnim potencijalima u okviru granica Bjelovarsko-bilogorske županije. Najmanju prosječnu ocjenu dobilo je akumulacijsko jezero Podgarić (4,04) možda upravo i stoga što je unutar njegovog kompleksa ugostiteljski prostor kao i ostale aktivnosti koje nisu u funkciji. Najveću prosječnu ocjenu dobili su izvori termalne vode u Daruvaru (4,68), a ujedno se 76% ispitanika u potpunosti složilo da je to turistički sadržaj s najvećim potencijalom za budući razvitak. Slijede ih Bilogora i Moslavačka gora koje zbog svojih velikih livadnih i šumskih površina te voćnjaka imaju velik potencijal za razvoj ruralnog turizma (Slika 3.).

Slika 3. Prirodni potencijali s najvećom mogućnosti razvoja turizma Bjelovarsko-bilogorske županije u % prema mišljenju lokalnog stanovništva

Vrste turizma s najvećim potencijalom za razvoj

Nastavno na prethodne upite, ispitali su se stavovi o vrstama turizma koje imaju najveći potencijal za razvoj u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji. Iz izračuna aritmetičke sredine (M) svih ispitanih komponenti, proizlazi prosječna ocjena 4, odnosno ispitanici su uglavnom zadovoljni svakom pojedinom vrstom turizma. Smatraju da je seoski turizam (53%) u potpunosti pogodan za razvoj na prostoru Bjelovarsko-bilogorske županije, upravo zbog brojnih poljoprivrednih površina i tradicije stočarstva, ali i njegovog uzleta u posljednjih nekoliko godina. Također, prema rezultatima provedene ankete veliku perspektivu razvoja ima izletnički (39%) koji se može nadovezati ili povezati sa seoskim turizmom (Slika 2.).

Utjecaj turizma na gospodarski razvoj

Povoljan geografski položaj i klimatski uvjeti Bjelovarsko-bilogorskoj županiji daju izrazito povoljne uvjete za razvitak različitih gospodarskih djelatnosti pa tako i turizma čiji je udio u doprinosima vrlo malen (DZS, 2011c; HGK 2015.), stoga se županijska razvojna strategija okreće upravo prema što boljoj turističkoj promociji županije i samom razvoju turizma na ovim prostorima (TMP, 2015.). Ispitanici su ocjenjivali hoće li turizam pozitivno utjecati na gospodarski razvoj Bjelovarsko-bilogorske županije. Dobiveni rezultati pokazuju kako se ispitanici, njih 44%, u potpunosti slažu da će turizam pozitivno utjecati na razvoj Županije. Po principu Likertove ljestvice ispitanici su procijenili koje od navedenih činjenica treba unaprijediti za daljnji razvitak turizma. Na temelju izračuna aritmetičke sredine, većina ispitanika smatra da bi trebalo poboljšati sve segmente vezane za razvoj turizma (Tablica 1). Također, ispitanici se u potpunosti slažu da bi trebalo povećati i proširiti turističku ponudu i promociju (63,97%), te zabavne i kulturne manifestacije (64,71%).

Tablica 1. Procjena lokalnog stanovništva koje bi segmente trebalo unaprijediti za daljnji razvoj turizma

	1	2	3	4	5	Aritmetička sredina (M)	Standardna devijacija
Povećati i proširiti turističku ponudu i promociju	0,74%	0,00%	0,74%	34,56%	63,97%	4,62	0,584
Poboljšati turističku signalizaciju	0,74%	0,74%	8,82%	35,29%	54,41%	4,43	0,744
Motivirati lokalno stanovništvo za ostanak i rad u županiji	0,74%	3,68%	4,41%	30,15%	61,03%	4,46	0,812
Povećati smještajne kapacitete	0,74%	0,74%	14,71%	34,56%	49,26%	4,32	0,801
Povećati gastronomsku ponudu	0,74%	1,47%	8,09%	40,44%	40,26%	4,36	0,762
Obogatiti zabavne i kulturne manifestacije	0,00%	1,47%	4,41%	29,41%	64,71%	4,58	0,649
Uređenost i čistoća mjesta	1,47%	3,68%	13,24%	36,76%	44,58%	4,20	0,905
Znanje stranih jezika zaposlenih u turizmu	2,21%	1,47%	9,56%	32,35%	54,41%	4,36	0,878
Ljubaznost stanovništva	1,47%	2,94%	9,56%	25,0%	61,03%	4,41	0,893
Odnos cijene i kvalitete	1,47%	3,68%	8,82%	24,26%	61,76%	4,41	0,909

Za razvoj turizma na nekom području od iznimne je važnosti da je lokalno stanovništvo zainteresirano za razvoj turističke djelatnosti. Stoga je ispitana spremnost i želja ispitanika za bavljenje turizmom na području Bjelovarsko-bilogorske županije pri čemu se velika većina (68%) izjasnila da se ne želi baviti turizmom, 20% se izjasnilo da se želi baviti turizmom, a 12% je neodlučno. Također, ispitanici smatraju da turizam u Bjelovarsko bilogorskoj županiji nije dovoljno razvijen i to čak njih 94%, dok 4% smatra da je dovoljno razvijen, a 2% ne zna. Ovakvi rezultati mogu predstavljati problem u razvoju turizma jer nedostatak interesa direktno utječe na ponudu i dostupnost radne snage. Stoga bi stanovništvo trebalo motivirati za rad u turizmu jer je to jedna od grana gospodarstva koja ostvaruje najveću dobit kako u primorju tako i u ovom kontinentalnom dijelu Hrvatske (HGK, 2015.).

4.2. Stavovi ostalih građana Republike Hrvatske o prirodnim potencijalima Bjelovarsko-bilogorske županije u funkciji razvoja turizma

Uvidom u mišljenje turista o (ne)zadovoljstvu turističkom ponudom određenog mjesta dobivaju se smjernice za poboljšanje pojedinih segmenata turističke ponude u svrhu daljnjeg razvoja i načina promocije turizma određenog područja. U istraživanju je sudjelovalo ukupno 500 ispitanika (N=500) od čega je 23% muškaraca i 77% žena. Od ukupnog broja ispitanika najzastupljeniji su ispitanici starosti do 25 godina, dok je samo 3% ispitanika starije od 56 godina. Upravo zbog ovog rezultata ankete možda nisu u potpunosti u skladu s načelom zastupljenosti pojedinih dobnih skupina jer je stanovništvo starije od 36 godina u manjoj mjeri obuhvaćeno anketom.

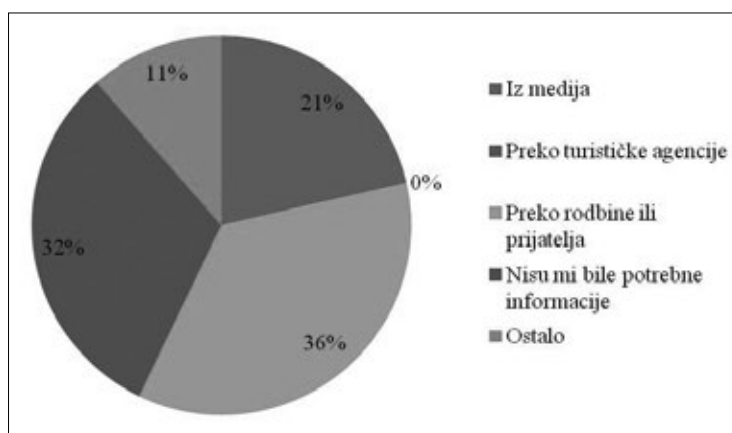
Za potrebe obrade rezultata od ispitanika se tražilo da navedu mjesto stalnog boravka. Prema uzorku koji čine ispitanici koji su posjetili županiju (N=275) najviše ih je iz Virovitičko-podravске županije 18,55% (49 ispitanika) i Koprivničko-križevačke 11,27% (29 ispitanika). To su ispitanici iz susjednih županija kojima je zajednička brža prometna dostupnost u odnosu na ostale županije u Hrvatskoj. S druge strane udio ispitanika iz primorskih županija koji su posjetili županiju je malen, dok iz Dubrovačko-neretvanske županija niti jedan ispitanik koji je obuhvaćen ovom anketom nije posjetio Bjelovarsko-bilogorsku županiju. Može se pretpostaviti da se stanovnici tih županija zbog velike udaljenosti ne odlučuju za posjet kontinentalnom dijelu Hrvatske ili nikada nisu uzeli Bjelovarsko-bilogorsku županiju u obzir kao turističku destinaciju za svoja putovanja. Prema obrazovnoj strukturi najzastupljeniji su bili ispitanici sa završenim sveučilišnim studijem sa 46%, dok sa nezavršenom osnovnom školom i završe-

nom osnovnom školom nije bio niti jedan ispitanik. Pitanja su grupirana po principu ispitanika koji su posjetili županiju i onih koji nisu posjetili Bjelovarsko-bilogorsku županiju. Od ukupnog broja ispitanika, Bjelovarsko-bilogorsku županiju posjetilo je 55% (275 ispitanika), a nije ju posjetilo 45% (225 ispitanika).

4.2.1. Stavovi ispitanika koji su posjetili Bjelovarsko-bilogorsku županiju

Informacije o Bjelovarsko-bilogorskoj županiji

Prilikom donošenja odluke o putovanju značajnu ulogu ima dostupnost informacijama. Naime, da bi turist znao koje turističke atrakcije nudi i ima određeno mjesto, mora se informirati, a način i kvaliteta informiranja uvelike utječe na konačnu odluku (Beerli i Martin, 2004.). Turist sam određuje destinaciju koju želi posjetiti, a to najviše određuju njegove želje i interesi odnosno *push faktori* poput želje za odmorom i opuštanjem, zdravlje i rekreacija, avanture i socijalne interakcije (Gnoth, 1997.). Postoje različiti načini dolaska do informacija o nekome mjestu, stoga se željelo ispitati kako su turisti koji su posjetili Županiju došli do informacija o njoj. Na pitanje kako su došli do informacija o Bjelovarsko-bilogorskoj županiji, ispitanici su se izjasnili kako su do informacija došli preko rodbine ili prijatelja (36%). Ovakav odgovor potvrđuje važnost *push faktora*, te u ovom slučaju ukazuje na činjenicu da pojedini turisti idu na određenu destinaciju koja je provjerena i predložena od strane ljudi kojima turist vjeruje, odnosno odlazi na destinacije za koje je saznao preko poznanika i želi sam posjetiti takvo mjesto. Nadalje, veliki broj turista se izjasnio kako im nisu bile potrebne informacije (32%) o Bjelovarsko-bilogorskoj županiji već su oni sami odlučili upustiti se u avanturističko putovanje. Značajno je istaknuti da niti jedan ispitanik nije dobio informacije o Županiji preko turističke agencije (Slika 4.), što između ostalog ukazuje na nedovoljnu i/ili neadekvatnu promociju turizma županije, no i na činjenicu da se sve više turista o destinaciji informira putem Interneta (Mihajlović, 2013.).

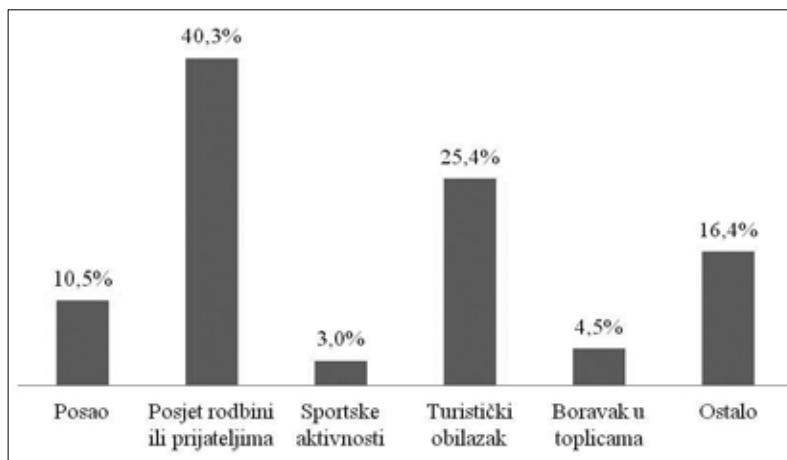
Slika 4. Način informiranja o Bjelovarsko-bilogorskoj županiji u %

Način dolaska i dužina boravka

Dostupnost, odnosno prometna povezanost u velikoj mjeri određuje intenzitet posjećenosti turističkog odredišta te utječu na razvoj turizma određene regije (Šolman, 2010.; Kos i dr., 2013.). Iako je udaljena od glavnih prometnih koridora, Bjelovarsko-bilogorska županija je prometno jako dobro povezana sa ostalim županijama, ali i cestama unutar same županije. To potvrđuju i podaci ispitivanja kojima je utvrđeno da je najveći broj ispitanika prilikom posjeta Bjelovarsko-bilogorskoj županiji koristilo osobni automobil (55%) i autobus (30%).

Dužina boravka vrlo je važna komponenta turističke valorizacije prostora te udjela u turističkoj potrošnji. Ispitanici koji nemaju prebivalište u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji izjasnili su se kako su u istoj boravili najviše do 1 dan (48%). Upravo to govori o sve većoj popularnosti Županije u vidu izletničkog turizma. Najčešće turisti odlaze u ruralne krajeve kako bi izbjegli svakodnevnu gradsku

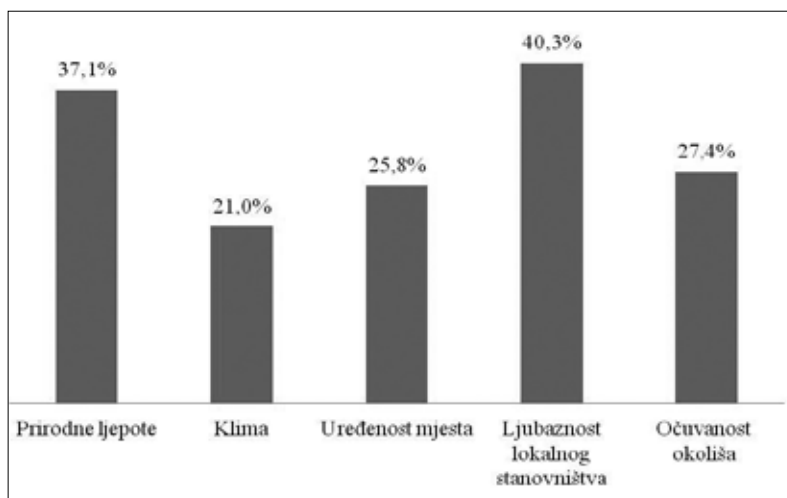

Slika 5. Razlozi dolaska ispitanika u Bjelovarsko-bilogorsku županiju u %

gužvu te uživali u prirodi. Veliki je udio onih ispitanika koji su boravili u županiji 2-7 dana (37%). To su najvjerojatnije turisti koji su iz zdravstvenih razloga boravili u Daruvarskim toplicama. Dio ispitanika (9%) izjasnio se da su u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji boravili dulje od mjesec dana. Za njih se također pretpostavlja da je razlog bio boravak u toplicama. Rezultati dobiveni analizom odgovora turista o načinu dolaska do informacija o Bjelovarsko-bilogorskoj županiji preklapaju se s razlogom dolaska istih. Najviše ispitanih turista izjasnilo se da je razlog dolaska bila posjeta rodbini ili prijateljima (40%), te zbog turističkog obilaska (25%) što ide u prilog činjenici da se iz godine u godinu povećava broj interesantnih događanja u Županiji (Slika 5.).

Zadovoljstvo turističkom ponudom

Kako bi se ocijenilo zadovoljstvo turističkom ponudom Bjelovarsko-bilogorske županije, što je bitno i za planiranje ukupne turističke ponude (Klenosky, 2002.), ispitanici su ocjenjivali njezine pojedine aspekte. Prema dobivenim podacima ispitanici su najviše zadovoljni ljubaznošću lokalnog stanovništva (40,32%), prirodnim ljepotama (37,10%), i očuvanošću okoliša (27,42%) (Slika 6.). Nezadovoljni su bili manifestacijama i zabavnim sadržajima (12,09%), turističkom signalizacijom (8,06%) i smještajnim kapacitetima (1,13%) (Tablica 2.). To je ujedno dobar pokazatelj da je potrebno poraditi na što boljoj promociji turizma u Županiji te ujedno i osmišljavanju novih sadržaja te poboljšanju sadašnjih. Ispitanici su ocjenjivali i cjelokupnu turističku ponudu te dobiveni rezultati pokazuju kako je 44,0% ispitanika djelomično zadovoljno cjelokupnom turističkom ponudom Bjelovarsko-bilogorske županije.

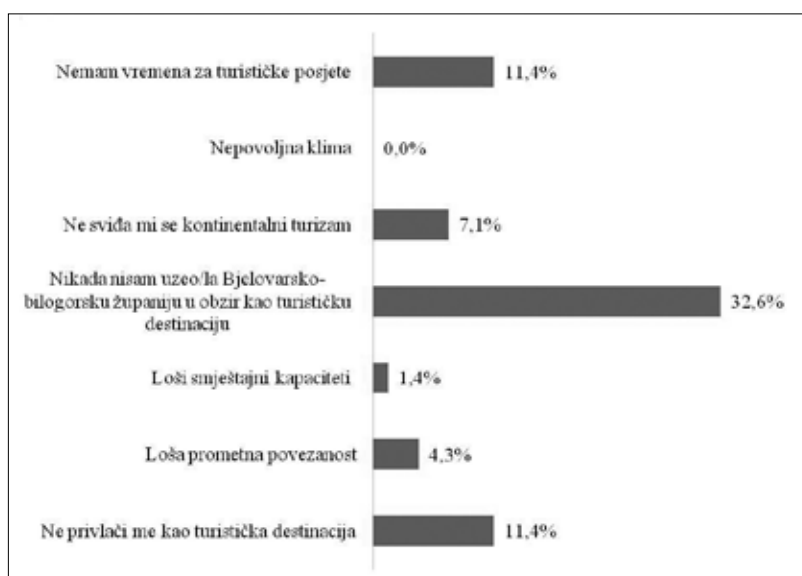
Slika 6. Udio turista prema zadovoljstvu pojedinim aspektima turističke ponude

Tablica 2. Zadovoljstvo pojedinim elementima turističke ponude Bjelovarsko bilogorske županije

	1	2	3	4	5	Aritmetička sredina (M)	Standardna devijacija
Prometna dostupnost	8,06%	8,06%	20,97%	41,94%	20,97%	3,59	1,152
Prirodne ljepote	0,0%	6,45%	16,13%	40,32%	37,10%	4,08	0,893
Klima	0,0%	1,61%	19,35%	58,06%	20,97%	3,98	0,689
Manifestacije i zabavni sadržaji	4,84%	17,74%	37,10%	27,42%	12,09%	3,26	1,055
Smještajni kapaciteti	1,61%	9,68%	48,39%	24,19%	16,13%	3,44	0,934
Lokalna gastronomija	3,23%	4,84%	27,42%	37,10%	27,42%	3,81	1,006
Uređenost mjesta	0,0%	1,61%	12,90%	59,68%	25,81%	4,10	0,670
Turistička signalizacija	6,45%	11,29%	40,32%	33,87%	8,06%	3,26	0,991
Ljubaznost lokalnog stanovništva	1,61%	3,23%	24,19%	30,65%	40,32%	4,05	0,965
Ljubaznost zaposlenih u turizmu	1,61%	3,32%	38,71%	33,87%	22,58%	3,73	0,908
Odnos cijene i kvalitete	1,61%	6,45%	29,03%	66,77%	16,13%	3,69	0,879
Očuvanost okoliša	0,0%	1,61%	14,52%	56,45%	27,42%	4,10	0,694

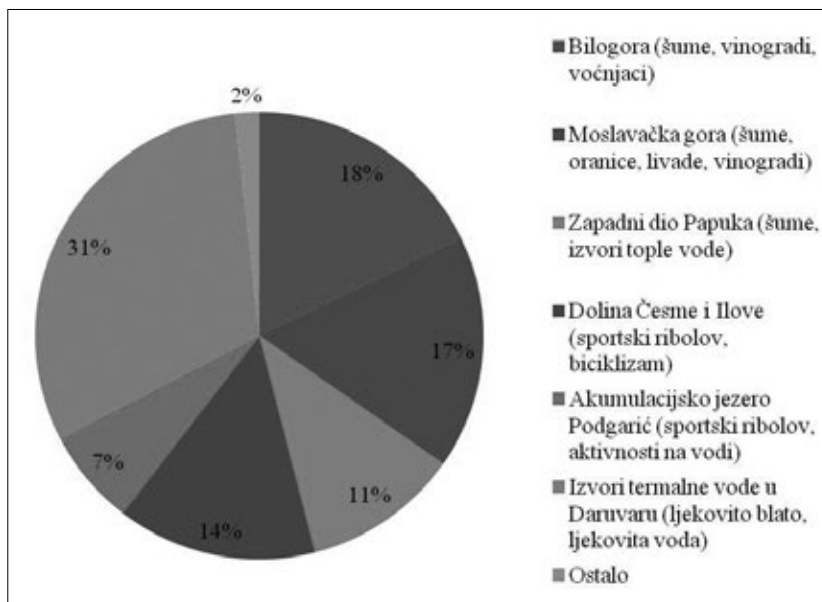
4.2.2. Stavovi ispitanika koji nisu posjetili Bjelovarsko-bilogorsku županiju

Od 225 ispitanika koji nisu posjetili Bjelovarsko-bilogorsku županiju, 33% ispitanika navodi kako nikada nije uzela Bjelovarsko bilogorsku županiju u obzir kao turističku destinaciju za odlazak na odmor, 11% ispitanika je reklo da ih Bjelovarsko-bilogorska županija ne privlači kao turistička destinacija, te isto toliko ih se izjasnilo da nema vremena za turističke posjete, dok se 7% osoba ne sviđa kontinentalni turizam (Slika 7.).

Slika 7. Razlozi ispitanika zašto nikada nisu posjetili Bjelovarsko-bilogorsku županiju

Na pitanje koje bi prirodne atrakcije Bjelovarsko-bilogorske županije najradije posjetili, najveći broj ispitanika (31%) odgovorio je da bi posjetili izvore termalne vode u Daruvaru, 18% ispitanika želi posjetiti Bilogoru, a najmanji udio ispitanika (7%) izjasnilo se da vi posjetili akumulacijsko jezero Podgarić (Slika 8.). Razlog tome je najvjerojatnije činjenica da ugostiteljski objekt u njegovoj blizini

Slika 8. Prirodne atrakcije koje bi ispitanici najradije posjetili u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji u %

nije u funkciji. Nadalje, od ispitanika koji su se izjasnili da nisu posjetili Bjelovarsko-bilogorsku županiju njih 68% izrazilo je želju da bi ju posjetilo, 18% ne želi, dok 14% ispitanika ne zna.

5. RASPRAVA

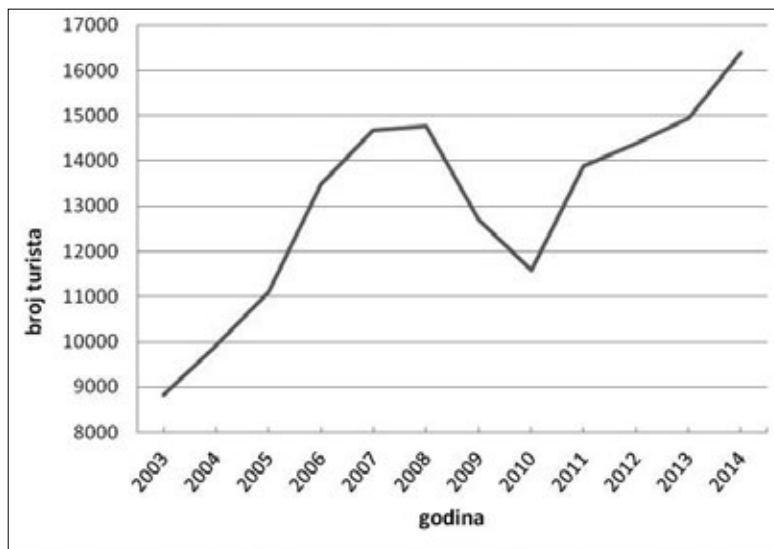
Iz rezultata istraživanja proizlazi da najveće mogućnosti za razvoj na prostoru Bjelovarsko-bilogorske županije imaju seoski (52,5%), izletnički (38,7%), lovni (36,5%), te športsko-ribolovni turizam (35%) te da su izvori termalne vode najznačajniji prirodni potencijal za daljnji razvoj turizma Bjelovarsko-bilogorske županije. Analizirajući osnovne turističke pokazatelje, vidljivo je kako je posljednjih nekoliko godina povećana turistička potražnja na prostoru županije (Slika 9.). U 2014. godini 16 387 turista je posjetilo županiju (DZS, 2016.) što čini tek 1% u ukupnom broju turista koji su posjetili Republiku Hrvatsku, a isti je udio ukoliko se promatra posjećenost kontinentalnih županija¹. Najveći udio čine domaći turisti sa 70,6%, što se uvelike razlikuje od udjela domaćih turista na razini države (11%) i kontinentalne hrvatske (30%) (DZS, 2016.). S obzirom da posljednjih nekoliko godina kontinentalni turizam dobiva na važnosti te bilježi blagi porast iz godine u godinu (Vlada RH, 2013.) perspektiva za daljnji razvoj ruralnog turizma u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji postoji. Strani turisti najčešće dolaze radi posla ili posjeta rodbini, dok je malo onih koji su došli na odmor. Broj noćenja u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji raste od 2003. godine, osim u razdoblju 2008. – 2010. godine (Slika 9.).

Pad broja posjetitelja od 2008.-2010. godine je trend zabilježen u gotovo svim europskim turističkim destinacijama kao posljedica globalne ekonomske krize (Smeral, 2009; Sušilović i Sertić, 2010; Kapiki, 2012). Najveći broj turista ima grad Daruvar, s prosječno 6000 dolazaka godišnje, zbog lječilišta odnosno zdravstvenog turizma² koji je jedan od najstarijih oblika turizma u svijetu³. Zdravstveni turizam u Daruvaru ima kontinuirani porast broja dolazaka i noćenja turista, te najveći broj smještajnih kapaciteta s oko 320 stalnih postelja (Turistička zajednica Bjelovar-Bilogora, 2015). Važnost i dominacija Daruvara u turizmu vidljiva je i iz činjenice da prema se Pravilniku o proglašavanju općina i gradova,

¹ U 2014. Godini Primorsku Hrvatsku posjetilo je 11 494 216 turista, dok je kontinentalnu Hrvatsku posjetilo 1 634 200 turista (DZS, 2016).

² Zdravstveni turizam je vrsta turizma koja se stručno i pod nadzorom služi prirodnim ljekovitim činiteljima i/ili postupcima fizikalne medicine i rehabilitacije u cilju očuvanja i unapređivanja zdravlja i/ili poboljšanja vrsnoće života (Bučar-Perić, 2001.). Najveći broj noćenja ostvaruju Daruvarske toplice jer imaju odjeljenja u komercijalne i zdravstvene svrhe (MarCon, 2011).

³ Prve termalne kupke u svrhu liječenja na prostoru Daruvara sagradili su Rimljani (Herout i dr., 2002.)

Slika 9. Kretanje broja dolazaka turista u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji u razdoblju od 2003. do 2014. godine

te razvrstavanju naselja u turističke razrede (Ministarstvo turizma, 2008.) samo naselje Daruvar nalazi u razredu A, dok se svi ostali gradovi Bjelovarsko-bilogorske županije u razredu D. Prema prijedlogu koji je dan u Turističkom master planu Bjelovarsko-bilogorske županije (2015.), zdravstveno-lječilišni turizam ima potencijal razvoja u zdravstveni turizam u Daruvarskim toplicama, a to potvrđuju i rezultati ovog istraživanja (Sl. 3. i 8). Sve je veći broj korisnika kojima su podjednako važni tjelesni i psihički tretmani temeljeni na termalnoj ljekovitoj vodi. Povoljnu osnovu za takvu vrstu turizma imaju tradicionalna prirodna lječilišta koja postaju sinonim za održavanje dobrog zdravlja, kvalitetne zdravstvene programe, nutricionističke i *fitness* programe, a time tradicionalna termalna lječilišta koja koriste termalnu vodu u svrhu liječenja postaju sve razvijenija (Szabo, 2013.). Također postoje i regionalni planovi razvoja termalnog turizma⁴ na prostoru južno-zapadnog Zadunavlja koji bi obuhvaćao i dio Hrvatske, odnosno ona mjesta koja imaju prirodne termalne izvore ljekovite vode (Szabo, 2013.) te bi u tom segmentu Daruvarske toplice trebale dobiti i iskoristiti priliku za razvoj.

Nadalje, prema rezultatima istraživanja (Slika 3.) posljednjih nekoliko godina sve je veća potražnja turista, ponajviše domaćih turista za ruralnim turizmom. Uglavnom su to mladi i obrazovani ljudi, koji putuju sa svojom obitelji, dok su oni koji se odlučuju za odmor u ruralnom ambijentu nešto stariji i većinom strani turisti. Prema istraživanju Instituta za turizam, ponajviše interesa za ruralni turizam ima Slavonija i to u sklopu turizma vina Slavonskih vinogorja (Kunst i Tomljenović, 2009.). S obzirom da dio Bjelovarsko-bilogorske županije graniči sa Slavonijom, a ostali dijelovi županije su geomorfološki slični Slavoniji, sve se više pojavljuje interes za turizmom vina Daruvarskog vinogorja (Turistička zajednica Bjelovar-Bilogora, 2015). Bjelovarsko-bilogorska županija ima tendenciju da u sklopu ruralnog turizma razvija i turizam vina te se taj oblik turizma počeo izdvajati kao poseban turistički proizvod. Na prostoru Bjelovarsko-bilogorske županije postoji veliki broj vinarija koje su otvorene u sklopu obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava posebice u Daruvaru, ali i Moslavini (HGK, 2015.). Sve veći utjecaj i značaj imaju i vinogorja Bilogore, od kojih je najpoznatija vinarija i izletišta Coner u Jabučeti, nedaleko Bjelovara.

Istraživanjem je utvrđen interes za sportsko-ribolovni turizam koji svoj temelj ima u bogatim hidrološkim resursima Županije. Za te svrhe je na području Bjelovarsko-bilogorske županije uređeno 39 ribnjaka kojima gospodare 32 ribolovna društva (Kunst i Tomljenović, 2009.) te se najčešće koriste u izletničke svrhe. Uz ribolov, razvija se i lovni turizam čiji je potencijal iznimno visok na cijelom području Županije (Kunst i Tomljenović, 2009.), a prepoznali su ga i strani turisti ponajviše lovci iz

⁴ Osnovu zdravstvenog turizma čini korištenje prirodnih ljekovitih čimbenika, a ukoliko se u ljekovite svrhe koristi termalna voda, tada govorimo termalnom zdravstvenom turizmu (Jakovčić, 2003.).

Italije, Njemačke, Slovenije i dr. Stoga su potrebna veća ulaganja u ove oblike turizma jer za to postoji prirodna osnova, no potrebno je povećati promociju, zabavne sadržaje, adekvatnu smještajnu ponudu te stručnost zaposlenika (Kunst i Tomljenović, 2009.).

Od ostalih turistički aktivnosti obuhvaćenih ovim ispitivanjem koje su pozitivno ocijenjene, a koje imaju prirodnu osnovu su: planinarenje (Bilogora, Moslavačka gora), promatranje ptica i ostalog životinjskog svijeta (foto-safari). Razvoj tih aktivnosti predviđen je Turističkim master planom Bjelovarsko-bilogorske županije (2015.) u vidu promocije sadržaja, stručnog osposobljavanja vodiča te izgradnje adekvatne infrastrukture (platforme, mostići, kućice). Bjelovarsko-bilogorska županija spada među hrvatske županije s dobrom razvijenom mrežom obilježenih biciklističkih ruta (Kos i dr., 2014.) međutim potrebna je veća turistička promocija cikloturizma koji je značajan na razini većih gradskih središta. Jednako tako, prostor Županije pogodan je i za brdski biciklizam kojem uz povoljan reljef pogoduje postojanje guste mreže šumskih cesta i niz lokalnih cesti koje povezuju manja i uglavnom raštrkana naselja u Županiji (Kos i dr., 2014.). Tržište kulturnog turizma ima veliki potencijal u okviru izletišnog turizma (brojnih tematskih ruta, eko-festivala, folklornih smotri i sl.) koji je ovim istraživanjem ocijenjen kao perspektivan, naročito ako se temelji na prirodnim ljepotama koje su ocijenjene kao najveća atrakcijska osnova županije.

6. ZAKLJUČAK

Glavni cilj istraživanja je bio ukazati na postojanje brojnih prirodni potencijali kojima Bjelovarsko-bilogorska županija raspolaže i koji se adekvatno mogu iskoristiti u svrhe razvoja turizma. Analizom rezultata dobivenih anketnim istraživanjem o prirodnim potencijalima važnim za razvoj turizma Bjelovarsko-bilogorske županije, provjerene su i potvrđene polazne pretpostavke. Na osnovu rezultata provedenog istraživanja utvrđeno je da najveći broj ispitanika (lokalno stanovništvo 39%, turisti 40,3%) smatra kako su geografski čimbenici, (naročito klima, reljef) od velike važnosti za razvoj turizma Bjelovarsko-bilogorske županije. Najveću važnost imaju izvori termalne vode čiji udio u okviru zdravstvenog turizma čini najveći udio ukupnih prihoda od turizma u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji. Osim zdravstvenog turizma velik razvojni potencijal ima ruralni turizam. Iz godine u godinu sve je veći broj domaćih i stranih turista, a dobra prometna povezanost sa okolnim županijama, privlači sve više vikend turista u Bjelovarsko-bilogorsku županiju. Da je dostupnost bitan čimbenik ukazuje i podatak da je najviše posjetitelja iz Virovitičko-podravске i Koprivničko-križevačke županije. No, čak 40,3% posjetitelja kao glavni razlog posjeta ne navode aktivnosti vezane uz turizam nego posjet rodbini i prijateljima, što potvrđuje pretpostavku da su prirodnogeografski potencijali i cjelokupna turistička ponuda nedovoljno razvijeni. Od ispitanika koji su posjetili Županiju većina ispitanika smatra da bi za daljnji razvoj trebalo unaprijediti gotovo cjelokupnu turističku ponudu, a naročito broj i kvalitetu smještajnih kapaciteta i turističku signalizaciju te povećati broj manifestacija i kulturnih sadržaja te obogatiti postojeće. Nadalje, unatoč brojnim prirodnim resursima koji su pozitivno ocijenjeni te činjenici da te su ispitanici prepoznali mogućnosti njihove turističke valorizacije, većina ispitanika s prebivalištem u Bjelovarsko-bilogorska županija nije motivirano za rad u turizmu. Ovakvi rezultati mogu predstavljati problem budućeg razvoja turizma jer nedostatak interesa lokalnog stanovništva direktno utječe na dostupnost radne snage i cjelokupnu turističku ponudu. Osim toga, turizam Bjelovarsko-bilogorske županije ne bi se trebao temeljiti isključivo na Daruvarskim toplicama, već bi se trebao okrenuti razvoju novih vrsta turizma poput ruralnog turizma, cikloturizma i turizma vina koji postaju sve popularniji i za koje je analizom podataka dobivenih anketnim istraživanjem također potvrđen interes. Iako kontinentalni turizam još uvijek nije na razini kao primorski, njegov porast je evidentan i nužan, naročito jer nudi znatan broj turističkih sadržaja tijekom cijele godine. S obzirom da Republika Hrvatska najveći prihod ostvaruje od turizma potrebna su daljnja ulaganja i razvijanje svih potencijala koji su određeni i Strategijom razvoja turizma Republike Hrvatske, a koji uvelike ovise o prirodnoj osnovi. U tom segmentu svoju priliku ima i Bjelovarsko-bilogorska županija, stoga ostaje za vidjeti hoće li planovi predviđeni u Turističkom master planu Bjelovarsko-bilogorske županije biti realizirani te hoće li se županija uspjeti potaknuti razvoj turizma temeljen na prirodnogeografskim resursima.

IZVORI

- DZS, 2011a, Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine, Županije, površina, stanovništvo, gradovi, općine i naselja, *popis 2011.*, Državni zavod za statistiku, http://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/htm/H02_02/H02_02.html. 1.8.2015.
- DZS, 2011b, Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine, *Površina korištenoga poljoprivrednog zemljišta te broj stoke i peradi privatnih kućanstava, popis 2011.*, Državni zavod za statistiku, http://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/htm/h02_01_21/h02_01_21_zup07.html, 1.8.2015.
- DZS, 2011c, Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine, *Površina korištenoga poljoprivrednog zemljišta te broj stoke i peradi privatnih kućanstava, popis 2011.* Državni zavod za statistiku, http://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/htm/h02_01_21/h02_01_21_zup07.html, 1.8.2015.
- DZS, 2016., Statistički ljetopis 2015. http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/ljetopis/2015/sljh2015.pdf, 8.2.2016.
- HKG, 2015., *Gospodarstvo Bjelovarsko-bilogorske županije*, Hrvatska gospodarska komora, Županijska komora Bjelovar <http://www.hgk.hr/zk/bjelovar/gospodarstvo-bjelovarsko-bilogorske-zupanije?category=11>, 2.8.2015.
- MarCon, 2011., *Dijagnoza stanja te vizija i misija razvoja turizma za područje Daruvar – Papuk* <http://www.visitdaruvar.hr/EasyEdit/UserFiles/DARUVAR%20-%20Dijagnoza%20stanja%20i%20vizija%20razvoja%20turizma.pdf>, 27.8.2015.
- Ministarstvo turizma 2008., *Pravilnik o proglašavanju turističkih općina i gradova i o razvrstavanju naselja u turističke razrede*, Narodne novine, broj 152/08., http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2009_10_122_3020.html, 10.8.015.
- ROP, 2006., Regionalni operativni program Bjelovarsko-bilogorske županije, 2006 <http://bbz.hr/strateski-dokumenti/detaljnije/regionalni-operativni-program-bjelovarsko-bilogorske-zupanije>, 10.12.2014.,
- Turistička zajednica Bjelovar-Bilogora, 2015. *Dolasci i noćenja turista na području Daruvar – Papuk za razdoblje do 2010. Godine i Dolasci i noćenja turista na području Daruvar – Papuk za razdoblje 2011. - 2012. godine*, <http://www.visitdaruvar.hr/statistika.aspx>, 10.7.2015.
- Vlada RH, 2013., *Prijedlog strategije razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine* <http://www.mint.hr/UserDocImages/Strategija-turizam-2020-editfinal.pdf>, 8.2.2016.

LITERATURA

- Beerli, A., Martin, J. D. (2004.): *Tourists' characteristics and the perceived image of tourist destinations: a quantitative analysis—a case study of Lanzarote, Spain*, *Tourism Management* 25 (5): 623–636
- Bognar, A. (1996.): *Fizičko-geografske pretpostavke regionalnog razvoja Hrvatske, Hrvatski geografski kongres, geografija u funkciji razvoja u Hrvatskoj / Pepeonik, Zlatko (ur.). - Zagreb : Hrvatsko Geografsko Društvo, 51-65.*
- Bilen, M., Bučar, K. (2001.): *Osnove turističke geografije*, Mikrorad d.o.o.: Zagreb
- Bučar-Perić, K. (2001.): *Zdravstveni turizam i regionalni razvoj- primjer Krapinskih Toplica*, magistarski rad, Ekonomski fakultet, Zagreb, pp 164
- Dadić, I., Badanjak, D., Jurum-Kipke, J. (2007.): *Prometno-značenje Bjelovarsko-bilogorske županije za panonsku Hrvatsku*, Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru, Svezak 1, 99-111
- Demonja, D., Gredičak, T., (2015.): *Tourism and culture in the function of local economic development*, *Podravina* 14 (27): 190 – 204
- Filipčić, A. (1999.): *Klimatska regionalizacija Hrvatske po Koeppenu za razdoblje 1961.-1990.*, u Pejnović, D. (ur.) Zbornik 2. hrvatskog kongresa, 93-98
- Fleković, A.(2000.): *Moja Kapela*, Klub '90 Karlovac: Karlovac
- Gnoth, J., (1997.): *Tourism motivation and expectation formation*, *Annals of Tourism Research* 24 (2): 283-304.
- Herout, V., Jakčin Ivančić, M., Blaha, K., Sohr, M., Bačić, I., Primac, O. Sebelić, N., Jadrešić, V. (2001.): *Turizam u interdisciplinarnoj teoriji i primjeni*, Školska knjiga: Zagreb
- Jakovčić, M. (2003.): *Turizam Krapinskih Toplica- sadašnje stanje i mogućnosti razvoja*, *Geoadria*, 8 (1): 146-160
- Kapiki, S. T., (2011): *The Impact of Economic Crisis on Tourism and Hospitality: Results from a Study in Greece*, *Central European Review of Economics and Finance*, 1 (2): 19-30
- Karaman Aksentijević, N., Kandžija, V. (1999.): *Dugoročni razvitak gospodarstva Bjelovarsko-bilogorske županije*, Sveučilište u Rijeci, Ekonomski fakultet Rijeka Bjelovarsko-bilogorske županije: Rijeka-Bjelovar
- Klenosky, D. B., (2002.): *The »Pull« of Tourism Destinations: A Means-End Investigation*, *Journal of Travel*

- Research, 40, 396-403
- Kos, G., Feletar, P., Orešić, M. (2013.): *Prometna i turistička valorizacija Podravske magistrale*, *Podravina* 12(24): 150-165
- Kos, G., Klarić, Z., Feletar, P. (2014): *Model vođenja cikloturističkih ruta na primjeru Bjelovarsko-bilogorske županije*, *Podravina* 13 (26): 76-98
- Kovačević, B., Kovačević, M. (2006.): *Lovni turizam, Hrvatski turizam: plavo, bijelo, zeleno*, Institut za turizam, 191-215, Zagreb
- Križ, S. (2002.): *Prostorni plan Bjelovarsko-bilogorske županije*, Bjelovarsko-bilogorska županija- Županijski zavod za prostorno uređenje, »Županijski glasnik, službeni glasilo Bjelovarsko-bilogorske županije«, br.2: Bjelovar
- Kunst, I., Tomljenović, R. (2009.): *Turistički master plan Bjelovarsko-bilogorske županije*, Institut za turizam, Zagreb
- Kušen, E. (2006.): *Ruralni turizam, Hrvatski turizam: plavo, bijelo, zeleno*, Institut za turizam, Zagreb: 167-191.
- Magaš, D. (2013.): *Geografija Hrvatske*, Sveučilište u Zadru, Odjel za geografiju i Izdavačka kuća Meridijani, Zadar
- Marković, I., Fuerst-Bjeliš, B. (2015.): *Prostorni identitet kao pokretačka snaga razvoja turizma: komparativna analiza regija Bjelovara i Čakovca*, *Hrvatski geografski glasnik* 77 (1): 71-88
- Mihajlović, I. (2013): *Dinamika utjecaja novih trendova u turizmu primjenom ICT-a i posljedice transformacijskih procesa na poslovanje turističkih agencija*, *Poslovna izvrsnost*, 7 (1), 45-72
- Milas, G. (2005.): *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*, Naklada Slap, Jastrebarsko
- Peračković, P., Pokos, N. (2015.): *U starom Društvu – neki sociodemografski aspekti starenja u Hrvatskoj*, *Društvena istraživanja* 24 (1), 89-110
- Slavinić, S. (2004.): *Sportski ribnjaci bjelovarskog kraja*, Čvor d.o.o.: Bjelovar
- Smeral, E. (2009): *The impact of the financial and economic crisis on European tourism*, *Journal of Travel Research*, 82 (3):195-208
- Sušilović, A., Sertić, M. (2010): *Impact of economic crisis on tourism demand*, *Tourism & Hospitality Management* 2010, *Conference Proceedings*, 1659-1670
- Szabo, Z. (2013.): *Role of thermal-tourism in regional development – a case study from Hungarian side of the Hungarian-Croatian border*, *Podravina* 12 (23): 70-76
- Šarkanj, S. (2005.): *Veliko Trojstvo u sadašnjosti i budućnosti*, Općina Veliko Trojstvo: Veliko Trojstvo
- Šolman, S. (2010): *Uloga cestovnog prometa u turizmu hrvatske* *Acta Turistica Nova*, 4 (2): 231-246
- Špoljarić, S. (2002.): *Daruvar u slici i riječi*, Matica hrvatska Ogranak Daruvar: Daruvar
- Uysal, M., Jurowski, C. (1994.): *Testing the push and pull factors*, *Annals of Tourism Research* 21(4), 844-846.
- Zaninović, K., Gajić-Čapka, M., Milković, J., Pečec Tadić, M., Vučetić, M. (2008.): *Klimatski atlas Hrvatske*, Državni hidrometeorološki zavod, Zagreb

ABSTRACT

Bjelovar-bilogora County is located in central Croatian basin and has favourable natural-geographical conditions for the tourism development. County has a good geographic position towards the largest urban agglomeration in Croatia, which is also the largest source of domestic travel demand. Despite its rich and diverse natural resource basis, only medical and health tourism has been systematically developed, while the increasing importance is given to hunting and rural tourism. For the purpose of this study quantitative survey on a nonprobabilistic sample consisting of Croatian citizens who have permanent residence in the area of Bjelovar County and others who have not, was conducted. Visitors are mostly satisfied with the overall tourist offer, but they have expressed a desire for a larger number of cultural and entertainment events. Further development of tourism in Bjelovar-bilogora County should be based on the upgrading and better promotion of the existing touristic offer that has many unexploited natural resources.